

מידעון החברה האנטומולוגית

מספר 4
יולי 2023

חברי הוועד

- מנס ויסוקי (מינהל המחקר החקלאי) – נשיא כבוד
- נטע דורצ'ין (אוניברסיטת תל אביב) – נשיאה
- טובית סימון (אוניברסיטת תל אביב) - גזברית
- חגי שפיגלר (מינהל המחקר החקלאי) – מזכיר
- ויקי סורוקר (מינהל המחקר החקלאי)
- עדי בכר (המכון הווטרינרי, משרד החקלאות)
- דנה מנט (מינהל המחקר החקלאי)
- אלעד חיל (אוניברסיטת חיפה, אורנים)
- זוהר ינאי (אוניברסיטת תל אביב)
- לייבעלע פרידמן (אוניברסיטת תל אביב)

תוכן המידעון

- ❖ הכנס השנתי ה-41 של החברה
- ❖ זוכים במלגות פרידברג-פרת'
- ❖ סיכום הסיור השנתי – אפריל 2023
- ❖ כנסים ומפגשים מקצועיים
- ❖ קישורים לוובינרים וכתבות
- ❖ דברים לזכר מאיר שלו
- ❖ זרקור למחקר
- ❖ סיכום קורסים אנטומולוגיים
- ❖ דברים לזכר רחל גלון
- ❖ דברים לזכר פנחס אמתי

הכנס ה-41 של החברה האנטומולוגית - 2023

הכנס השנתי יתקיים השנה באוניברסיטת חיפה, ביום שני, 9 באוקטובר 2023. קול קורא מפורט להגשת תקצירים להרצאות ולכרזות וכן פרטי הרשמה ותשלום דמי רישום לכנס נשלחו לרשימת התפוצה של החברה.

מועד אחרון להגשת תקצירים לכנס – 7 באוגוסט 2023

תקצירים יש להעלות לאתר החברה האנטומולוגית באמצעות הקישור הבא:
<http://www.entomology.org.il/node/add/abstract>

חברים ששילמו דמי חבר לשנה זו פטורים מדמי רישום לכנס. מי שאינו חבר בחברה ישלם דמי רישום לכנס בסך 220 ₪ (סטודנטים/גמלאים 120 ₪). במקרה של בעיה כלשהי, אנא צרו אתנו קשר.

זוכים במלגות פרידברג-פרת' למחקר אנטומולוגי

מלגות הנסיעה ע"ש אמנון פרידברג מומנו השנה בין השאר מתרומתו הנדיבה של ד"ר דייוויד פרת'. השנה הוגשו 20 בקשות למלגות, שנשפטו על ידי שלושה מחברי ועד החברה האנטומולוגית. הזוכים במלגות השנה הם:

מאי המבורג – הפקולטה לחקלאות, האוניברסיטה העברית, ותחנת המחקר גילת, מרכז וולקני. המלגה הוענקה למימון עבודת שדה כחלק ממחקר על האקולוגיה התזונתית של הזבוב טפיל העופות *Philornis downsi* באיי גלאפגוס.

קרן לוי – בית הספר לזואולוגיה, אוניברסיטת תל אביב. המלגה הוענקה למימון השתתפות פעילה בכנס השמיני על השפעות תאורת לילה מלאכותית (ALAN 2023), בקלארי, קנדה - <http://www.artificiallightatnight.org/>

גלעד בן משה – הפקולטה לחקלאות, האוניברסיטה העברית, והמחלקה למדעי המזון, מרכז וולקני. המלגה הוענקה למימון עבודת שדה כחלק ממחקר על שימוש בצרעות טפיליות כאויב טבעי של חרקי מחסן, בברלין, גרמניה.

סיור אנטומולוגי – אפריל 2023

ביום שני, חול המועד פסח תשפ"ג, 10 באפריל 2023, התקיים הסיור האנטומולוגי המסורתי לחברי החברה האנטומולוגית. הסיור נערך באזור הבתות של דרום מודיעין ליד גשר הרכבת 6, הארוך בישראל, והשתתפו בו כ-35 מבוגרים וילדים.

בסיור צפינו בחרקי הבתה הים תיכונית, נוף שהולך ונכחד בישראל. מצאנו, בין השאר, נימפות צעירות של סגה עדינה, שפע חרגולי איזופיה, דבורי בר אחדות, צרעות עלים, נחשתיות קוצים, רפואנית כחולה, פגרוניות (בגללי הפרות) חדקוניות הקיפודן בהזדווגות, תיקנים שוכני קרקע ממין פחות מוכר, טחביות, חלקן נושאות ביצים וגם שלזון טלוא ראש אחד.

השתתפו בהדרכה: לייבעלע פרידמן, עמיר וינשטיין, ליאת גדרון, יעל מנדליק, דורון צעדה ודני סימון. הסיור התאפיין הפעם בהתמודדות בלתי רגילה בשטח קוצני, סבוך ובקרנית שמש גבוהה, אך המשתתפים נהנו מאוד.

צילום: ויקי סורוקר

זכר ונקבה של תיקן מהמין *Dziriblattia galilaeana*. המין תואר על פי פרטים שנאספו לראשונה על ידי יעקב פלמוני. צילום: עמיר וינשטיין.

רשם: דני סימון

פגרונית מהמין *Hister uncinatus* שנמצאה מתחת לגללי הבקר בשטח. צילום: עמיר וינשטיין.

כנסים ומפגשים מקצועיים

• יום העכבישן

סיור בנושא עכבישנים יתקיים ב-2.8.2023. פרטים נוספים ומיקום יפורסמו בהמשך באתר מעבדת העכבישנים הישראלית: [/https://www.spiderlab.co.il](https://www.spiderlab.co.il) ובדף פייסבוק של המעבדה לחקר עקרבי ישראל: https://www.facebook.com/AKRABEIIISRAEL/?locale=he_IL

• יום עיון בנושא נובר הענפונים השחור ומיני חיפושיות קליפה ואמברוזיה אחרים בישראל

יום העיון התקיים ב-20 במרץ 2023 במרכז המבקרים באגמון החולה. הכנס התמקד באתגרים שמעמידים מיני חיפושיות קליפה וחיפושיות אמברוזיה (תת המשפחות Scolytinae ו-Platypodinae) בישראל. עיקר תשומת הלב הוקדש לנובר הענפונים השחור, *Xylosandrus compactus* – מין פולש שמוצאו במזרח אסיה שעל נוכחותו בארץ דווח במידעון הקודם. מין זה גורם בשנתיים האחרונות לנזק חמור ומדאיג באזור הגליל, לשם חדר מלבנון לפני כשלוש שנים, ומאז מתפשט דרומה. ביום העיון הוצגו המחקר והפיתוח שנועדו לייצר פתרונות לבעיה. תקצירי ההרצאות בכנס זמינים בקישור הבא: <https://link.springer.com/article/10.1007/s12600-023-01089-4>

נובר הענפונים השחור בתוך ענף

חברי הועדה המארגנת. מימין לשמאל: פרופ' צבי מנדל, ד"ר דנה מנט, מר דניאל בן-סימון ד"ר שחר סמרה, מר אביב אייזנבאנד, ד"ר סטנלי פרימן.

הרצאות וובינר בנושא הדברה משולבת של חרקי מחסן בישראל ובעולם

המחלקה למדעי המזון במינהל המחקר החקלאי החלה לקיים סדרת וובינרים במטרה לעדכן ולדון בהתפתחויות בתחום הדברה משולבת של חרקי מחסן במחסני תבואות. הוובינר הראשון שנערך בפברואר עסק בנושא **איוד בפוספין** - השיטה העיקרית המשמשת כיום להדברת מזיקי מחסן. המפגש התקיים בהנחיית ד"ר דפנה גוטליב - חוקרת במעבדה לחקר אקולוגיה של חרקי מחסן, ובנוכחות (וירטואלית) של אנשי מקצוע רבים העוסקים בתחום. את המפגש פתח ד"ר אדי סיונוב - ראש המחלקה למדעי המזון, שהדגיש את החשיבות של אחסון תוצרת יבשה לטווח ארוך, במיוחד לאור השיבושים במסחר העולמי בגרעיני דגן עקב המלחמה באוקראינה. ד"ר דפנה גוטליב הציגה את הנושאים העיקריים שבהם עוסק המחקר העכשווי בתחום איסום תבואות, כגון: שינויים אקלימיים, מזיקי מחסן, פחת ועוד. פרופ' Christos G. Athanassiou, (University of Thessaly, Greece), הציג תמונת מצב עולמית של השימוש בפוספין והאתגרים שקיימים כיום בהדברת מזיקים בשיטת האיוד. ד"ר משה קוסטיוקובסקי הרצה על האיוד בפוספין בישראל. אלעזר קווין - מנהל יחידת איסום גרעינים ופיקוח, הציג תוצאות עדכניות על עמידות לפוספין שנמצאה באוכלוסיות מזיקי מחסן בישראל. לאור ההתעניינות והתגובות החיוביות שהתקבלו לאחר הוובינר, מתוכננים מפגשים נוספים במתכונת זהה.

המעוניינים להשתתף בוובינרים הבאים מוזמנים לשלוח בקשת השתתפות למייל:
dafnag@volcani.agri.gov.il או elazar@volcani.agri.gov.il

לאחרונה פורסמו באתר המגזין שני מאמרים מאת עמוס וילמובסקי העשויים לעניין את חברי החברה האנטומולוגית בכללותה. האחד סוקר מאמר חדש על הדָבֵר בארץ ישראל במאה העשרים, והשני מהווה המלצה על הספר "חרקים עשו את זה קודם", מאת גרגורי ס. פולסון ואריק ר. איטן. כל המאמרים זמינים באתר קוטיקולה: <https://www.cuticula.co.il/> בלשונית "מה במגזין".

מאיר שלו, 1948-2023

מאיר שלו היה סופר, עיתונאי, מחזאי ופובליציסט ישראלי, כתב רומנים מהוואי ארץ ישראל וספרי ילדים. בראיונות רבים במהלך חייו הוא סיפר שבצעירותו רצה להיות זואולוג או אנטומולוג. בשנת 1988 יצא לאור הרומן הראשון שלו בשם "רומן רוסי" שכולל תיאורי חרקים רבים, המובאים לרוב באמצעות דמותו של המורה לטבע יעקב פינס. בזכות רומן זה, שהנגיש את חרקי עמק יזרעאל לקוראים רבים, הוענקה לו ב-1989 חברות כבוד בחברה האנטומולוגית בישראל. "הכינה נחמה" הוא ספר "אנטומולוגי" נוסף שמאיר כתב לילדים ויצא לאור בשנת 1990.

קישור לראיון מ-2017 עם מאיר שלו בכתב העת אקולוגיה וסביבה בנושא חיבתו לטבע וכתובה ספרותית על טבע: <https://magazine.isees.org.il/?p=16297>
קישור להרצאה של מאיר שלו ב-2016 באתר מודיעינט – על חלומו להיות חוקר חרקים וכיצד הפך לסופר: <https://modiinet.co.il/articles/culture/8294/>

זרקור למחקר

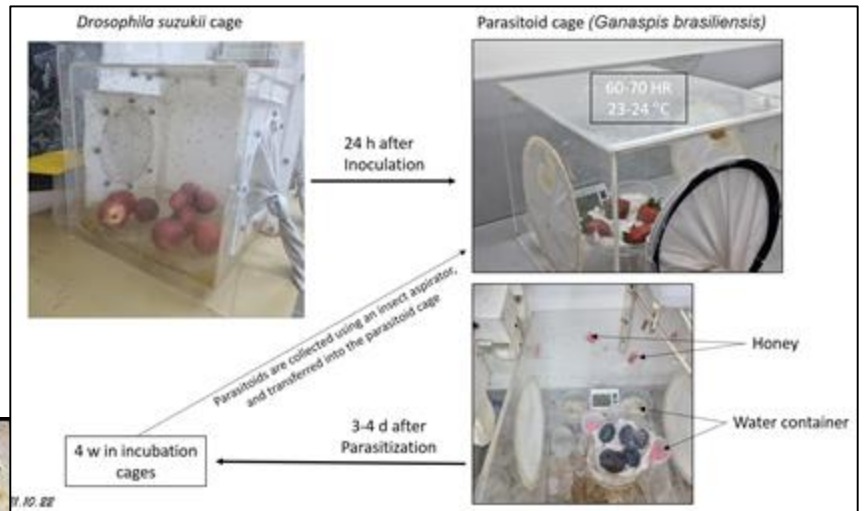
הדברה ביולוגית קלאסית של תסיסנית נקודת כנף

תסיסנית נקודת כנף (*Drosophila suzukii*) ממשפחת התסיסניתיים (Drosophilidae) היא מין זבוב מזיק רב פונדקאים ממוצא אסיאתי התוקף בעיקר פירות מבשילים בעלי קליפה דקה וציפה רכה כמו ענבים, פטל, אסנה, דובדבנים, תותים, שזיפים ונקטרינות. שלא כמו מינים רבים של תסיסניתיים בארץ ובעולם, לנקבות של תסיסנית נקודת כנף יש איבר הטלה משונן ("משורי") באמצעותו הן מנקבות את קליפת הפרי ומטילות ביצים בתוכו. מקומות ההטלה מהוות פתחי חדירה לגורמי מחלה, וביחד עם נבירת הזחלים גורמים לרקבונות בפרי. לזכרים יש נקודה אחת בקצה הכנף, והיא הסיבה לשמו העברי של מין זה. במהלך השנה ישנה חפיפת דורות, והאוכלוסייה מגיעה לשיא במהלך הקיץ. התפתחות התסיסנית מביצה לבוגר בתקופת הקיץ יכולה להמשך כשבעה ימים בלבד.

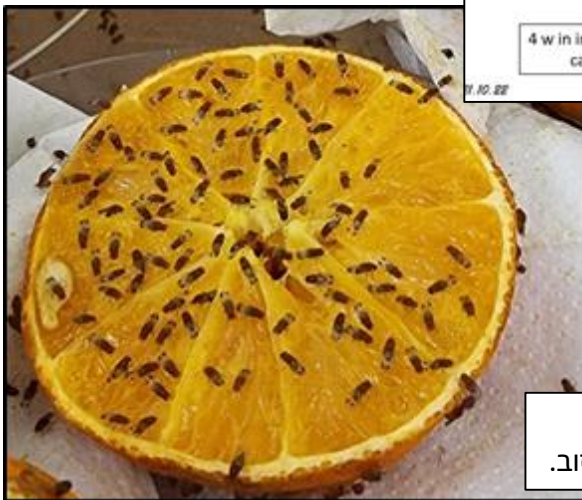
רכיב חשוב בממשק הדברה משולבת של מזיקים הוא השימוש בהדברה ביולוגית. אחד מהאויבים הטבעיים היעילים ביותר של תסיסנית נקודת כנף היא הצרעה הטפילית *Ganaspis brasiliensis*, שהיא טפילה פנימית סוליטרית של זחלים (טפילת 'זחל-גולם', כלומר מטפילה זחלים, ומגיחה מהגלמים). הצרעה נפוצה ביותר באסיה ויכולה להטפיל עד 76% מאוכלוסיית המזיק. הנקבות מתחילות להטפיל תוך יומיים מההגחה, ושיא ההגחה חל לאחר 5-10 ימים. הנקבות חיות בממוצע כ-18 ימים שבמהלכם הן מעמידות כ-100 צאצאים בממוצע. הן תוקפת בעיקר דרגות זחל צעירות בנות 1-2 ימים, אך גם זחלים בני 3-4 ימים.

לאחרונה, בכפוף לרישיונות ייבוא של השירותים להגנת הצומח של משרד החקלאות, יובאה לישראל הצרעה *G. brasiliensis* ממעבדות CABI בשווייץ במסגרת פרויקט מחקר במעבדתו של ד"ר רועי כספי מהמחלקה לאנטומולוגיה במינהל המחקר החקלאי, מרכז וולקני. קו הצרעות שיובא (מיפן) הראה ספציפיות גבוהה מאד לתסיסנית נקודת כנף – עובדה המקטינה מאד סיכון כלשהו העלול להיגרם למיני זבובים שאינם מין המטרה. לאחר קרוב לשנה של בדיקות וניסויים נדרשים בתנאי הסגר (קרנטינה), התקבלו האישורים המתאימים לתחילת פיזור של הצרעה לטבע בישראל. תכנית שחרור הצרעה כוללת אתריים נקיים מריסוסים, עם שפע של פונדקאים לאורך כל עונות השנה. התאקלמות מוצלחת של הצרעה תאפשר להקטין את אוכלוסיות הזבוב המזיק ולעזור בהדברתו המשולבת.

רועי כספי ואלכס פרוטסוב

תיאור סכמטי של פרוטוקול הגידול של הצרעה הטפילית *Ganaspis brasiliensis* על פירות מאולחים בתסיסנית נקודת כנף. צילומים: רועי כספי ואלכס פרוטסוב.

זכרי תסיסנית נקודת כנף על פרי.
צילומים: רועי כספי ואלכס פרוטסוב.

סיכום קורס אנטומולוגיה אורבנית והדברה משולבת

הקורס המרכז אורגן על ידי צוות אגף מזיקים והדברה במשרד להגנת הסביבה בראשות ד"ר גל זגרון בשיתוף עם היוזמה לטקסונומיה בישראל המופעלת על ידי מוזיאון הטבע ע"ש שטיינהרדט באוניברסיטת תל אביב. הקורס התקיים בתאריכים 25-29 ביוני 2023 במוזיאון הטבע והועבר על ידי ד"ר אנדרו סאת'רלנד – מומחה לאנטומולוגיה אורבנית והדברה משולבת מאוניברסיטת קליפורניה – שהתארח בארץ במשך שבועיים. בקורס הרצו בהתנדבות גם מיטב המומחים בארץ לאנטומולוגיה תברואית והדברה משולבת, בהם ד"ר תמר ברמן טוקסיקולוגית ראשית במשרד הבריאות, ד"ר אוסקר קירשטיין מנהל המעבדה האנטומולוגית במשרד הבריאות, ד"ר אלעזר קווין מומחה לאיוד ממרכז וולקני, ד"ר שמחה פינקלמן מומחה לחרקי מחסן ומזיקי עץ, ועוד. זאת לצד הטקסונומים המומחים ממוזיאון הטבע באוניברסיטת תל אביב שתרמו ממומחיותם לקורס.

בקורס השתתפו 40 תלמידים מצוות המשרד להגנת הסביבה, ממשרד הבריאות, מהשירותים הווטרינריים, סטודנטים לתארים מתקדמים ממוסדות אקדמיים שונים, ואף מדברים המלמדים בהכשרות המוכרות ע"י המשרד להגנת הסביבה ומדברים העובדים עם הרשויות המקומיות.

הקורס כלל גם סיורים במגוון בתי גידול רלבנטיים בסיוע והדרכה של אנשי רשות הטבע והגנים וצוות המרכז הלאומי לאקולוגיה אקוויטית במוזיאון הטבע.

סיכום קורס טקסונומיה ואקולוגיה של חגבי ישראל

הקורס המרכז התקיים בתאריכים 18-22 ביוני במוזיאון הטבע ע"ש שטיינהרדט במסגרת היוזמה לטקסונומיה בישראל. הקורס הועבר על ידי ד"ר מרטין הוזמאן – מומחה לסיסטמטיקה, אבולוציה ואקולוגיה של חגבים מאוניברסיטת המבורג – שהתארח בארץ במשך שבועיים. בשבוע הראשון לביקור, ד"ר הוזמאן ביצע עבודה יסודית של מיון, סידור והגדרה של אוסף החגבים במוזיאון הטבע, שלא נחקר באופן פעיל בישראל מזה מספר עשורים. המזרח התיכון, ובכללו ישראל, מהווים את אחד מהאזורים בעולם בהם קיים מגוון גדול במיוחד של חגבים, ובאוסף החגבים הלאומי מיוצגים, לעתים בעשרות פרטים, מינים שנחשבים לנדירים במקומות אחרים בעולם.

בקורס השתתפו 16 תלמידים מאוניברסיטת תל אביב, ממוזיאון הטבע ע"ש שטיינהרדט, מהמעבדה האנטומוולוגית לאקולוגיה יישומית, ממכון דש"א, מהאוניברסיטה העברית, ומהשירותים להגנת הצומח במשרד החקלאות. הקורס כלל התנסות מעשית אינטנסיבית בזיהוי חגבים והגדרתם וכן יום סיור למגוון בתי גידול במרכז הארץ להיכרות עם מגוון מינים בבתי גידול שונים.

רחל גלון 1926-2023

אנטומולוגית בעלת שם, חוקרת ומנטורית

פרופ' רחל גלון הייתה חוקרת יוצאת דופן שמחקרה פורץ הדרך בתחום עיסוקה הותיר חותם בל יימחה בקהילה המדעית. עבודתה החלוצית באנטומולוגיה ככלל ועל פרוקי רגליים טפילים בפרט הרחיבה את גבולות הידע והיותה השראה לדורות של מדענים שהלכו בעקבותיה. רעיונותיה החדשניים וסקרנותה הבלתי נדלית שינו את האופן בו אנחנו רואים ומבינים חרקים וקרציות בעלי חשיבות רפואית ו-וטרנרית.

פרופ' גלון תרמה במגוון דרכים לקידום מדע האנטומולוגיה, עם יותר מ-170 פרסומים שעברו שיפוט עמיתים. בין מגוון התגליות פורצות הדרך שלה, ניתן למנות את האופן בו יתושים מזחים את דם הפונדקאים שלהם באמצעות איתור ATP, וכיצד זיהוי גלוטטין המפעיל את שערות החישה על הכליצרות מעודד קרציות למציצת דם מהפונדקאי. מחקרים נוספים חשפו כיצד זבובי צה-צה ויתושים מסוימים מנצלים את מנגנוני התיקון של גוף הפונדקאי, בעיקר באמצעות שפעול טסיות, ובכך פוגעים במנגנוני ההגנה של הפונדקאי ומאפשרים מציצת דם. מחקרים אלה פורסמו בכתבי עת יוקרתיים כגון Nature ו-Science. פרופ' גלון סייעה גם בפיתוח השיטה של שימוש בזכרים עקרים להדברת זבובי צה-צה וקרציות רכות מסוימות – שיטה חדשנית בזמנו, שאומצה לאחר מכן לשם הדברת מיני מזיקים נוספים.

קפדוקיה, טורקיה, 2006.
צילום: קוסטה מומצ'וגלו

מלבד הישגיה המדעיים, פרופ' גלון הייתה מנטורית אמיתית ומודל לחיקוי. היא הנחתה ותמכה באינספור מוחות צעירים, תוך שנטעה בהם ערכים של יושר אינטלקטואלי, חשיבה ביקורתית והנהגה תומכת. פרופ' גלון כיהנה כראש המחלקה לזואולוגיה, ולאחר מכן כראש המכון למיקרוביולוגיה בפקולטה לרפואה בבית החולים הדסה באוניברסיטה העברית בירושלים. היא הנחתה אנשי סגל ותלמידי מחקר שרבים מהם גילו תגליות פורצות דרך, כגון מנגנון הטרנסדוקציה המכאנית בנוירונים של חרקים, תפקיד האקדיזון וה-"super tick", וכן גילוי פרמוני ההתקבצות המשרים התגודדות בקרציות רכות.

בנוסף לתרומתה המכריעה למדע, פרופ' גלון מילאה תפקיד מרכזי בקידום מרכזי מחקר בולטים ומרכזים מדעיים לאומיים בישראל, באפריקה, ובמדינות מרכז ודרום אמריקה. דוגמאות לכך כוללות ארגון קורסי הכשרה בביולוגיה, פיזיולוגיה והדברה של זבוב-פרי ים-תיכוני, מזיק הרסני הפוגע בחקלאות במדינות רבות במרכז אמריקה. בין הישגיה החשובים ביותר היה שיתוף הפעולה שלה עם מדענים אפריקנים שהוביל להקמת המרכז הבינלאומי לפיזיולוגיה ואקולוגיה של חרקים (ICIPE) בניירובי, קניה. היא נבחרה לכהן בוועד המנהל של ICIPE, תפקיד אותו מילאה במשך שנים רבות תוך קידום תפקיד הארגון במתן סיוע מדעי ומעשי לחקלאות ולפיתוח מקנה. כהכרה בהישגיה המדעיים, היא נבחרה לנשיאת הוועדה הקבועה של הקונגרס האנטומולוגי הבינלאומי, ולאחר מכן לנשיאת הקונגרס האנטומולוגי הבינלאומי ה-19 וה-20.

פרופ' גלון פרשה לגמלאות ב-1996 אך המשיכה במגוון פעילויות מדעיות עד למותה ב-2023. אורה יאיר תמיד את לבנו ואת מחשבותינו. יהי זכרה ברוך.

רחל (משמאל) עם עמיתים במעבדתו של פרופ' קוסטה מומצ'וגלו (מימין). בית הספר לרפואה, האוניברסיטה העברית, 2006.

פנחס אַמְתִּי 1928-2023

חבר כבוד בחברה האנטומולוגית ובעמותה לזואולוגיה ויקיר העיר ירושלים

בכ"ט בסיוון תשפ"ג, 18 ביוני 2023, הלך לעולמו פנייה. עם לכתו תם מעיין שופע של תרומה ייחודית להכרת החי של ישראל ובעיקר של קטני הארץ. פנייה הותיר אחריו מאמרים, כתבות, ספרות מדעית, מדריכי שדה, ספרי טבע, ספרי ילדים וגם פרזזה, אך בעיקר הותיר דורות של אנשים, במסגרות רבות בהן פעל, שהטבע נותר יקר לליבם ומקור לסקרנות אין קץ, לאהבה ולמחקר.

פנייה עם נבו יריחו, דצמבר 2006. צילום: דני סימון

כילד שגדל ב"חורבה" בעיר העתיקה בירושלים נשאר פנייה נאמן לעיר כל ימי חייו, מלבד תקופת עבודתו במפעל האשלג בסדום כחשמלאי בעשור שלפני קום המדינה. בירושלים גר ובה סיים את חייו. ביתו היה דוגמה לכל התנהלותו בחייו - צנוע בממדיו, טובל בסבך צמחיה עם עופות בר שתמיד ידעו שימצאו בחצר מזון שהושאר עבורם, וצמחי ישראל שפריחתם העונתית ליוותה תמיד את המתרחש בשטח. כדי להביא עוד קצת פרנסה לביתו בתחילת עבודתו באוניברסיטה היה יוצא עם חברו מאיר (לימים פרופ' מאיר פנר ז"ל) לחוף תל אביב, שם אספו קונכיות ופליטת ים, סידרו בקופסאות עץ שבנו ומכרו להוראה בבתי ספר.

לאט לאט נכבש הבית ונעטף בבניינים חדשים שאפיינו מעתה את שכונת בית וגן וגם האוכלוסייה סביבו השתנתה והתחרדה אך הבית נותר כשמורת טבע קטנה והפך במשך השנים למקום עליה לרגל לעשרות רבות של ילדים וצעירים סקרנים, לסטודנטים שבאו לחלוק איתו את ממצאיהם ולחברים שליוו אותו שנים רבות.

כפי שחי, הקפיד פנייה גם לכתוב את ספריו - בשפה קלה, עשירה ומובנת לכל, עם תיאורים מרהיבים ודימויים נפלאים. כך כתב גם את ספרי הילדים וגם את מדריכי השדה המקצועיים. לצד מידע מעניין, ולעיתים ייחודי בפרסומו בעברית, היה הטקסט רווי תמיד גם במשובת לצון והומור. אך את אלה שמר בעיקר לכל אלה שנפגש עימם - החל בסטודנטים שגילו להפתעתם חגבים אלקטרומגנטיים באוסף שלהם, דרך תושבים מבוהלים שפנייה הציע להם בני זוג לנחש שנמצא בביתם "כדי שיהיו ילדים ויהיה שמח", ועד לפרופסורים מכובדים ממחלקתו שמיהרו להציץ בבאר עמוקה ונטושה דרומית לאילת "כדי לראות סלמנדרות", ובאותו זמן צילם פנייה את חלק גופם הפחות אקדמי. בהיותו סטודנט בשנה במכללת דוד ילין מצאתי את עצמי בסיור פאונסיטיקה בהדרכתו של פנייה עומד על גבעת טרשים בפאתי ערד וטועם בחרדת קודש ביצה של זעמן יפהפה שמצאתי ארבע כמוה מתחת לאבן, "וקל לזהותה בגלל תכולת הפחמימות הגבוהה בקליפה", רק כדי לגלות מעט מאוחר יותר שמדובר בסוכריות שקד עטופות בסוכר לבן, ממתק ירושלמי ידוע, שפנייה הטמין בדרכי. לימים כתבנו יחד את "החי מתחת לאבן" בהוצאת עם עובד (1985).

פנייה חתום על כ 270 פרסומים, כתבות וסיפורים שהתפרסמו בעברית וזיכו אותו לימים בפרס פרוינד לקידום החינוך וההסברה המדעיים, ובנוסף על מאות רבות של הדרכות, השתלמויות מקצועיות וסיורים אותם קיים לתלמידים, לנוער שוחר מדע, לסטודנטים באוניברסיטת הנגב בבאר שבע, באוניברסיטת בר אילן ובאוניברסיטה העברית בירושלים, כמו גם לחיילים ולמפקדים בבסיסי הדרכה שונים בצה"ל. פחות מוכרת הינה עבודתו האקדמית הכוללת פרסומים מדעיים רבים עם קולגות שלצידם עבד במהלך השנים ובעיקר עם ד"ר גרשם (גרלה) לוי, איתו חלק את הכרך על עקרבי ישראל במסגרת האקדמיה הלאומית למדעים בישראל. פרסומיו המדעיים עסקו בתופעות טבע שהתגלו לראשונה, ובעיקר בעבודה טקסונומית על העכבישים והעקרבים של ישראל, כמו גם גילוי של מינים חדשים למדע. בשנים האחרונות נקראו מספר מינים על שמו (פירוט בכתבתו היפה של איגור ארמיאץ' שטיינפרס, באתר מכון דוידסון: <https://davidson.weizmann.ac.il/>).

פנייה עם הדור הצעיר של חוקרי העקרבים בישראל – יורם צביק ושלמה קאין. צילום: דני סימון

הספרים נפלאים נכתבו על פנייה, מלאי הערכה ותודה, והם זמינים ברשת. על עבודתו המדעית כתבה בין השאר ד"ר אפרת גביש רגב, חוקרת ואוצרת אוסף העכבישנים באוניברסיטה העברית בירושלים: "עם התחלת עבודתי באוספי הטבע הלאומיים באוניברסיטה העברית בירושלים כמנהלת אוסף העכבישנים, הבנתי עד כמה עבודתו ואיסופיו הרבים תרמו להעשרת האוסף - אין כמעט משפחה או סוג של עכביש, עכשוב וכמובן עקרב שאין לפחות כמה פרטים שלהם באוסף ההיסטורי שנאספו על ידי פנחס אמתי. בין אלפי הפרטים שנאספו על ידי פניי מסתתרים מינים חדשים למדע שמחכים עשרות שנים לסטודנט או סטודנטית שיסתכלו עליהם ויאמרו - וואו, זה מין חדש למדע! כך היה עם העכביש הרעדן הגדול בעולם - "ארטמה נפילית" שנאסף לראשונה על ידי פניי, ותואר על ידי שלמי אהרן כמין חדש למדע, כמו גם הזאבן "רצחול אמתי", שתואר על ידי איגור ארמיאץ' שטיינפרס, ו"עקרבחול אמתי" שתואר על ידי שלמה קאין וערן גפן".

רשם: דני סימון

פנייה עם אפרת גביש-רגב, דני סימון ויעל לובין ביום הולדתו ה-95, מאי 2023. צילום: נתנאל דוולצקי

אישית, זכיתי להיות לצדו של פנייה למעלה מחמישים שנים, החל כתלמידו במכללת דוד ילין בירושלים ובהמשך כקולגה, כחבר וכשותף לשניים מספריו. מעל לכל, זכיתי לחלוק אתו את האהבה וקירוב הלבבות והידע לטבע המופלא של ישראל.

יהי זכרו ברוך.